

Anna Pięta-Szawara

Portret zbiorowy liderów Polskiej Partii Socjalistycznej (1944–1948)

Polityka i Społeczeństwo nr 10, 119-128

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Anna Pięta-Szawara

PORTRET ZBIOROWY LIDERÓW POLSKIEJ PARTII SOCJALISTYCZNEJ (1944–1948)

Decyzję o powstaniu Polskiej Partii Socjalistycznej (PPS), określonej przez jej zwolenników mianem „odrodzonej”, a przez przeciwników „koncesjonowanej” lub „fałszywej” (*My tu żyjemy...* 1992: 39) ogłoszono 10–11 września 1944 r. podczas konferencji socjalistów w Lublinie, nazywanej też XXV Kongresem PPS. Przyjęto wówczas program polityczny partii oraz wyłoniono jej władze. Rolę nadrzędną miał odgrywać Kongres, powołujący Radę Naczelną, Komisję Rewizyjną i Centralny Sąd Partyjny. Rada Naczelna wyłaniała swoją egzekutywę w postaci Centralnego Komitetu Wykonawczego.

Członkowie Prezydium Rady Naczelnej, przewodniczący: Komisji Rewizyjnej (od XXVI Kongresu PPS – Centralnej Komisji Rewizyjnej) oraz Centralnego Sądu Partyjnego, a także działacze wchodzący w skład CKW i Komisji Politycznej CKW tworzyli elitę władzy PPS – ogółem (w latach 1944–1948) – 57 osób. Badanie jej składu, przeprowadzone w aspekcie dwóch głównych kryteriów: społecznego oraz politycznego, pozwoliło na stworzenie zbiorowego portretu przywódców tej partii¹.

Analiza struktury płci i wieku grupy 57 pepeesowskich liderów, przeprowadzona według danych na 1944 r., wykazała, że powojenne grono kierownicze PPS było zdominowane przez mężczyzn (w badanej grupie znalazły się jedynie trzy kobiety). Dysproporcję między płciami podkreślał też fakt, że kobiety, pomimo wyższego lub średniego wy-

¹ Wnioski zaprezentowane w artykule sformułowano na podstawie materiałów źródłowych: Archiwum Akt Nowych (dalej: AAN): Kancelaria Cywilna..., sygn. 308–349; AAN: Kancelaria Sejmu Ustawodawczego..., sygn. 435–470; AAN: Biuro..., sygn. 432; AAN: Kancelaria Sejmu I kadencji..., sygn. 470–471; Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej (dalej: AIPN): IPN Ld pf 10/754, t. 1, k. 15; AIPN: Bu 0397/247, k. 2–5.

kształcenia oraz wieloletniego doświadczenia w działalności partyjnej, nie tylko nigdy nie awansowały do roli politycznych liderów, ale też nie odznaczyły się szczególnie podczas pełnienia powierzonych im funkcji w centralnym aparacie partyjnym. Żadna nie zachowała swojego stanowiska w całym okresie istnienia tzw. lubelskiej PPS. Halina Kuczkowska dwukrotnie zasiadała w Prezydium Rady Naczelnej, pełniąc w niej funkcję wiceprzewodniczącej (w RN wybranej 25 lutego 1945 r. oraz w RN urzędującej pomiędzy XXVI a XXVII Kongresem partii), Krystyna Strusińska była skarbnikiem CKW (od 25 lutego do 1 lipca 1945 r.), natomiast Małgorzata Nowicka przewodniczyła Centralnemu Sądowi Partyjnemu (od października 1946 r.). Żadna też – po zjednoczeniu PPS i PPR – nie znalazła się w elicie władzy PZPR. Kobiety z PPS nie odegrały również szczególnej roli w aparacie państwowym. Jedynie H. Kuczkowska w okresie od marca 1945 r. do stycznia 1949 r., z racji swojego wykształcenia i zawodu (nauczycielka), pracowała w Ministerstwie Oświaty w randze podsekretarza stanu.

Do grona kierowniczego PPS należeli w zdecydowanej większości ludzie w młodym i średnim wieku. Trzydziesto- i czterdziestolatkowie stanowili w elicie partii dwie najliczniejsze grupy działaczy – łącznie ich odsetek w ekipie przywódczej wynosił aż 63,1% (odpowiednio 35% oraz 28,1%). Wskazywało to na potencjalną dynamikę i prężność w działalności organizacyjnej zarządzanego przez nich ugrupowania, a także stanowiło sygnał, że wprowadzać będą nową jakość, zarówno w odniesieniu do realizacji tradycyjnych wartości i socjalistycznych ideałów, jak i stosowanych form działania. Większość z nich związała się z partią lub jej odpowiednikami w latach dwudziestych (w okresie 1918–1929 poparcie dla PPS wyraziło dziewiętnastu jej powojennych działaczy) i trzydziestych XX w. (w okresie 1930–1938 z partią związało się siedmiu późniejszych liderów). Tylko cztery osoby miały dłuższy staż partyjny: Henryk Gacki przystąpił do PPS jeszcze przed 1914 r., zaś Tadeusz Ćwik, Stanisław Szwalbe i Jan Żerkowski w działalność partyjną włączyli się w latach 1914–1917. Zdecydowana większość pepeesowców w przedziale wieku 30–50 była dobrze wykształcona. Studia wyższe ukończyło 24 z 36 działaczy mieszczących się w analizowanym przedziale wiekowym, tj. 66,6%. Dziesięciu ukończyło szkołę średnią (przy czym trzech nie złożyło egzaminów końcowych), a tylko dwóch zakończyło edukację na poziomie podstawowym (Stanisław Kowalczyk i Antoni Kamiński).

Z kolei najmniej liczną grupą wiekową w elicie partyjnej byli socjaliści, którzy w 1944 r. przekroczyli już sześćdziesiąty rok życia. To

trzyosobowe grono: Bolesław Drobner, Henryk Raabe i Zygmunt Szymanowski, wraz z sześćoosobową grupą pięćdziesięciolatków (Marian Nowicki, Teodor Piotrowski, Józef Szydłowski, Jan Haneman, Adam Kuryłowicz i Jan Stańczyk) stanowiło dla młodych działaczy grupę doświadczonych mentorów, wnoszących do odbudowanej partii stare, jeszcze zaborcze tradycje pepeesowskie i socjaldemokratyczne. Jednak to zdecydowanie nie oni nadawali ton w powojennym ugrupowaniu, którego aktyw, jak już wspomniano, zdominowali stosunkowo młodzi działacze.

Analiza poziomu wykształcenia liderów PPS wykazała, że w grupie tej najmniej było osób o wykształceniu zawodowym – legitymował się nim tylko A. Kuryłowicz. Również niewielka liczba pepeesowców posiadała wykształcenie podstawowe (A. Kamiński, S. Kowalczyk, J. Stańczyk) i niepełne średnie (T. Ćwik, Feliks Petruczyński, Henryk Wachowicz). Wpływ na taki stan rzeczy miało z pewnością pochodzenie społeczne przyszłych przywódców PPS, w znacznej części wywodzących się z rodzin wykazujących inteligenckie bądź urzędnicze korzenie. W zdecydowanej większości liderzy PPS byli więc ludźmi dobrze lub bardzo dobrze wyedukowanymi. Pełne wykształcenie średnie posiadało 21% aktywistów partii (dodatkowe 5,3% działaczy z grona kierowniczego partii również uczęszczało do gimnazjów, jednakże z różnych powodów nie złożyło egzaminów końcowych), natomiast ponad połowa członków socjalistycznej elity władzy z lat powojennych legitymowała się wykształceniem wyższym (bądź niepełnym wyższym) – 57,8%. Wśród nich najliczniejszą grupę stanowili prawnicy (12). Ponadto o solidnym potencjale intelektualnym aktywu PPS świadczył fakt, że w gronie najlepiej wykształconych osób znajdowało się aż osiemu działaczy (14%), którzy uzyskali co najmniej stopień doktora.

Poziom wykształcenia wyraźnie korelował z zawodem wykonywanym przez socjalistycznych liderów. Według miejsca zatrudnienia przed wojną, poza dominującymi funkcjonariuszami partii i związkowcami (17,5%), najliczniejszą grupę zawodową w elicie PPS tworzyli urzędnicy administracji państwowej (14%). Tuż za nimi uplasowali się dziennikarze i redaktorzy (w rzeczywistości było ich więcej niż wskazywały wyliczenia, ponieważ niejednokrotnie funkcje redaktorsko-dziennikarskie pepeesowcy pełnili nieodpłatnie) oraz pracownicy sektora spółdzielczego – obie grupy stanowiły po 10,5%. Stosunkowo liczne było również grono – wspomnianych już – pracowników naukowych (8,8%). W wymienionych pięciu grupach zawodowych znalazło zatrudnienie łącznie aż ponad 61% członków aktywu partii. Pozostali,

poza jednym przypadkiem (A. Kamińskiego), również wykonywali prace o charakterze umysłowym: czterech pracowało w administracji samorządowej, dwóch w organizacjach międzynarodowych, natomiast H. Gacki i Feliks Mantel byli adwokatami. Ponadto w zarządzie powojennej PPS znalazła się dwójka emerytów oraz po jednym nauczycielu, ekonomistcie i pracowniku techniczno-umysłowym.

Pozycja zawodowa członków elity PPS uległa wyraźnym zmianom w okresie powojennym w porównaniu do omówionego wyżej stanu sprzed września 1939 r. Podwoił się odsetek osób, które objęły funkcje kierownicze w aparacie partyjnym (z 17,5% do 35%), zdecydowanie wzrosła też liczba zatrudnionych w administracji państwowej. Przesunięcia te dokonały się głównie kosztem grupy dziennikarsko-redaktorskiej oraz kadry naukowej. Ich udział zmniejszył się w partii odpowiednio o 5,2% oraz 3,5%. Był to wyraźny efekt nie tylko odbudowy powojennej PPS, ale także jej wejścia w skład koalicji rządzącej w państwie. Działacze partyjni w szeregu przypadków awansowali bowiem na kierownicze stanowiska w aparacie państwowym, głównie w ramach Rady Ministrów, uzyskali mandaty poselskie lub podjęli pracę o charakterze urzędniczym.

W związku z powyższym szczególnie cenne okazały się bogate doświadczenia organizacyjne i stosunkowo długi staż pracy partyjnej pepeesowskich liderów, w przeważającej większości związane z ich wieloletnią przynależnością do ruchu socjalistycznego. PPS, wraz z jej młodzieżowymi przybudówkami (Organizacją Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego, Czerwonym Harcerstwem TUR i Związkiem Niezależnej Młodzieży Socjalistycznej), historycznymi odpowiednikami (PPS zaboru pruskiego i PPSD Galicji i Śląska) oraz ugrupowaniami rozłamowymi (PPS „Proletariatem”, PPS Lewicą, PPS Frakcją Rewolucyjną, Partią Niezależnych Socjalistów (od września 1924 r. Niezależną Socjalistyczną Partią Pracy)), była pierwszą organizacją polityczną dla 45 pepeesowskich przywódców. Tylko w czterech przypadkach początek kariery politycznej liderów powojennej PPS nie łączył się z ruchem socjalistycznym, choć pozostawali oni w kręgu oddziaływań centrolewicowych. Adam Ostrowski w latach 1937–1939 związany był z lwowskim środowiskiem demokratycznym (od czerwca 1938 r. ze Stronnictwem Demokratycznym), w warszawskim SD działała H. Kuczkowska, H. Raabe należał do SDKPiL, zaś Henryk Świątkowski do PSL Wyzwolenie.

W zdecydowanej większości liderzy tzw. lubelskiej PPS mieli długi staż partyjny. Aż 47 osób (82,4%) podjęło działalność politycz-

na przed 1939 r. B. Drobner, H. Gacki, J. Haneman, A. Kuryłowicz, M. Nowicki, J. Stańczyk, J. Szydłowski, Z. Szymanowski i H. Raabe uczynili to jeszcze przed wybuchem I wojny światowej, a więc mogli się poszczycić ponad 30-letnim okresem pracy partyjnej. Byli grupą najbardziej doświadczonych pepeesowców. Wszyscy rozpoczynali swoją karierę polityczną w ruchu socjalistycznym i tylko z tym nurtem byli związani organizacyjnie, choć działali często w szeregach odrębnych ugrupowań, zwłaszcza ze względu na uwarunkowania historyczne. B. Drobner i A. Kuryłowicz byli zaangażowani w PPSD, Z. Szymanowski w przedrozmawowej PPS, J. Haneman w PPS-Lewicy, M. Nowicki w PPS-Frakcji Rewolucyjnej, natomiast J. Stańczyk w PPS zaboru pruskiego. Tylko dwóch działaczy związało się z PPS w czasie I wojny światowej. Byli to S. Szwalbe i J. Żerkowski, którzy do partii wstąpili w 1917 r. W tym samym czasie w działalność Koła Młodzieży PPSD zaangażował się również T. Ćwik.

Wyjątkowo liczne grono w elicie powojennej PPS tworzyli aktywiści, którzy włączyli się do polityki w pierwszej dekadzie niepodległości (22 osoby). Aż piętnastu spośród nich weszło w skład struktur organizacyjnych PPS, sześciu podjęło działalność w młodzieżowym ruchu socjalistycznym, natomiast jeden (H. Świątkowski) pierwsze polityczne szlify zdobywał poza nurtem socjalistycznym. W drugiej połowie okresu międzywojennego do PPS dołączyło już tylko pięciu późniejszych liderów partii: Józef Cyrankiewicz, Henryk Jabłoński, Stanisław Kowalczyk, Stefan Matuszewski i Lucjan Motyka, zaś do organizacji młodzieżowych Stefan Arski, Maciej Elczewski, Przemysław Ogrodziński, Adam Rapacki, Krystyna Strusińska i Michał Szyszko.

Konspiracyjna PPS-WRN była natomiast organizacją pierwotną tylko dla Stanisława Dobrowolskiego, choć ogółem w jej szeregach krajowych i na emigracji w latach 1939–1945 znalazło się przejściowo co najmniej szesnastu członków elity późniejszej, tzw. lubelskiej PPS. Można przypuszczać, iż grono to było liczniejsze, ale niektórzy działacze, ze względu na powojenną sytuację polityczną, mogli być zainteresowani nieujawnianiem swojej „prawicowej” postawy z lat 1939–1945. Poza S. Dobrowolskim z nurtem WRN związani byli: J. Cyrankiewicz, Jan Dąbrowski, Julian Hochfeld, Jan Janasek, Stanisław Kowalczyk, Jan Mirek, Lucjan Motyka, Marian Nowicki, Przemysław Ogrodziński, Adam Ostrowski, Teodor Piotrowski i Włodzimierz Reczek. Tadeusz Ćwik, Henryk Jabłoński i Jan Stańczyk pracowali w emigracyjnej PPS.

Spośród wymienionej szesnastki tylko trzech działaczy większość czasu w latach 1939–1945 spędziło poza szeregami PPS-WRN. J. Cyrankiewicz, który był jednym ze znaczących działaczy wuerenowskich, już w 1941 r. został aresztowany przez gestapo i trafił do więzienia przy ul. Montelupich w Krakowie. W konsekwencji resztę okresu okupacji spędził w obozach koncentracyjnych: od 4 września 1942 r. do stycznia 1945 r. przebywał w Konzentrationslager Auschwitz, a następnie do końca wojny w obozie w Mauthausen (AAN: Kancelaria Cywilna..., sygn. 314: wkładka 6; AAN: Kancelaria Sejmu Ustawodawczego..., sygn. 438, 72; Kania 2010, b.p.). Podobną obozową drogę, jedynie nieco krótszą, przebył L. Motyka, który w obozie w Oświęcimiu przebywał w latach 1943–1945. Z kolei J. Hochfeld pierwsze lata wojenne spędził w ZSRR, a następnie, od 1943 r. do maja 1944 r., walczył na Bliskim Wschodzie w szeregach II Korpusu Polskich Sił Zbrojnych. Stamtąd w połowie 1944 r. trafił do Londynu i dopiero wówczas zaangażował się w pracę polityczną w Komitecie Zagranicznym PPS (*Słownik biograficzny...* 1987: 531–532).

Równie liczną grupę jak grono związane z nurtem wuerenowskim tworzyli działacze PPS, którzy okres wojny spędzili w szeregach konspiracyjnych ugrupowań lewicowych działających na terenie okupowanego kraju. Do organizacji Polskich Socjalistów i/lub RPPS należeli: Feliks Baranowski, Jan Haneman, Antoni Kamiński, Eugeniusz Kembrowski, Halina Kuczkowska, Małgorzata Nowicka, Edward Osóbka-Morawski, Stanisław Piaskowski, Marian Rybicki, Stanisław Skowroński, Krystyna Strusińska, Stanisław Szwalbe, Zygmunt Szymanowski, Henryk Świątkowski, Henryk Wachowicz i Aleksander Żaruk-Michalski. W zdecydowanej większości byli to działacze tworzący w pierwszej połowie 1944 r. w RPPS lewe, mniejszościowe skrzydło, skupione wokół Edwarda Osóbki-Morawskiego. To właśnie oni wykazywali postawy najbardziej popierające współpracę z PPR i KRN (H. Kuczkowska, E. Osóbka-Morawski i A. Żaruk-Michalski uczestniczyli z ramienia RPPS, choć bez formalnej zgody partii, w zebraniu założycielskim KRN 31 grudnia 1943 r.). W przeszłości, poza H. Kuczkowską i H. Świątkowskim, wszyscy związani byli z ruchem socjalistycznym, przy czym aż dziewięcioro spośród nich rozpoczęło działalność polityczną w pierwszej połowie dwudziestolecia międzywojennego. Z wyjątkiem najmłodszych w tym gronie K. Strusińskiej i F. Baranowskiego pozostali mieścili się w przedziale 30–50 lat. Należeli więc do najliczniejszego i najbardziej dynamicznego grona w elicie kierowniczej powojennej partii.

Łącznie erpepeesowcy wraz z wuerenowcami oraz działaczami o nieokreślonej orientacji politycznej lub w ogóle niezaangażowanymi w działalność polityczną, którzy lata 1939–1945 spędzili w kraju, stanowili blisko 55% późniejszej elity PPS. Kolejnym siedmiu socjalistom (nieco ponad 12%) okres wojny i okupacji przyniósł dużo bardziej tragiczne doświadczenia. Poza wspomnianymi już J. Cyrankiewiczem i L. Motyką w obozach jenieckich lub koncentracyjnych przebywali również: H. Gacki (od 1943 r. był więźniem Majdanka, Gross-Rosen, Leitmeritz i Flossenbürg), A. Kuryłowicz (aresztowany w 1941 r., przebywał w obozie w Oświęcimiu), F. Petruczynik (jako żołnierz walczący w kampanii wrześniowej trafił do Oflagu II C Woldenberg), A. Rapacki (przebywał w niewoli w obozach jenieckich w Linzu, Woldenbergu, Arnswalde, Gross-Born i Doessel) oraz K. Rusinek (więziony w obozie jenieckim w Prenzlau, był też więźniem w Stuthoffie² i Mauthausen).

Znacznie mniej było w elicie powojennej PPS działaczy, którzy wojnę spędzili poza Polską, w porównaniu do tych, którzy przetrwali ją na terenie kraju. Ogółem stanowili 21% (o 33,4% mniej niż osób pozostających pod okupacją). Wśród nich najbardziej liczne – siedmioosobowe grono (12,3%) tworzyli ci, którzy wojenną zawieruchę przetrwali na terenie Związku Radzieckiego. F. Baranowski przebywał w ZSRR stosunkowo krótko, bo tylko w latach 1939–1941, po czym zaangażował się w lewicową działalność konspiracyjną na terenie kraju. M. Elczewski w 1940 r. został powołany do Armii Czerwonej, w której szeregach służył przez cały okres wojny niemiecko-radzieckiej. W latach 1944–1946 był członkiem Związku Patriotów Polskich (*Słownik biograficzny...* 1987: 36). J. Hochfeld, w obawie przed aresztowaniem przez gestapo, uciekł na początku 1940 r. do Lwowa (pracował w Stebniku, w obwodzie lwowskim), skąd w maju 1941 r. trafił do Tomska, a następnie do Buzułuku i Stalinabadu. Związek Radziecki opuścił dopiero w połowie 1944 r. We Lwowie wojna zastała również F. Mantla. Ten jednak, uciekając z obszaru komunistycznych wpływów, został aresztowany na przełomie 1939/1940 r. na granicy węgierskiej, na skutek czego trafił na dwa lata do łagrów. Podobnie jak trzej inni pepeesowcy: B. Drobner, S. Matuszewski i R. Obrączka, F. Mantel został zwolniony z obozu w wyniku podpisania układu Sikorski –

² Z notatek służbowych spisanych w 1948 r. przez referentów Sekcji V, sporządzonych na podstawie zeznań i przesłuchań świadków, wynika, że K. Rusinek podczas pobytu w obozie pełnił funkcję kapo. AIPN: Bu 01222/2680, k. 17, 20.

Majski (30 lipca 1941 r.). Następnie podjął pracę w Delegaturze Ambasady RP w ZSRR. Po jej zamknięciu nie udało mu się jednak opuścić Związku Radzieckiego, ponieważ w Samarkandzie został aresztowany i skazany na pół roku pozbawienia wolności (*Wspomnienie...* 2010, b.p.). Natomiast B. Drobner, S. Matuszewski i R. Obrączka dobrowolnie pozostali w ZSRR, gdzie włączyli się w działalność ZPP (Stępień 1998: 72). Poza R. Obrączką, który po przybyciu do Lublina został sekretarzem PPS, pozostali (zarówno B. Drobner, S. Matuszewski, jak i F. Mantel) rozpoczęli pracę w PKWN.

Na zachodzie Europy i w Stanach Zjednoczonych Ameryki w latach wojny i okupacji przebywało jedynie pięciu późniejszych liderów tzw. lubelskiej PPS. W USA znaleźli się tylko dwaj z nich: S. Arski i Oskar Lange. Pierwszy przebywał tam aż do roku 1947, pracując w charakterze dziennikarza oraz pełniąc funkcję przedstawiciela Komitetu Zagranicznego PPS na Amerykę, utworzonego w Nowym Jorku w 1941 r. (Syzdek 1974: 61). Drugi wyjechał z Polski w 1936 r. i w latach 1938–1945, jako docent ekonomii i statystyki, wykładał na Uniwersytecie w Chicago. Był również ambasadorem RP w USA oraz polskim delegatem przy Radzie Bezpieczeństwa ONZ (AAN: Kancelaria Sejmu Ustawodawczego..., sygn. 452, k. 6–7).

Trzech pepeesowców przebywało w latach 1939–1945 na zachodzie Europy. T. Ćwik i J. Stańczyk znaleźli się we Francji i Wielkiej Brytanii, natomiast H. Jabłoński przez Rumunię i Jugosławię przedostał się do Francji, a stamtąd do Norwegii, gdzie w szeregach samodzielnej Brygady Strzelców Podhalańskich brał udział w kampanii norweskiej (Stępień 1998: 74). W Armii Polskiej we Francji jako ochotnik walczył również T. Ćwik, który po klęsce Francji, wraz z pozostałymi ewakuującymi się żołnierzami Polskich Sił Zbrojnych, przedostał się do Anglii. Wszyscy trzej byli zaangażowani w pracę emigracyjnej PPS, przy czym J. Stańczyk, jako minister opieki społecznej, wchodził również w skład rządu RP na uchodźstwie, sformowanego 30 września 1939 r. przez gen. Władysława Sikorskiego.

Na podstawie przeprowadzonej analizy sformułować można wnioski o charakterze ogólnym. Przede wszystkim z zestawienia wynika, że średnio co drugi z liderów powojennej PPS przebywał w latach 1939–1945 na terenie okupowanego kraju. Na tym tle bardzo niewielki wydaje się odsetek działaczy, którzy w tym samym czasie przebywali na emigracji, a zwłaszcza na terenie ZSRR, gdzie znalazł się tylko co ósmy z badanego grona. Nie należy jednak na tej podstawie nadmiernie upraszczać charakterystyki elity odrodzonej PPS i przeceniać wpływ

na nią tzw. krajowców. Trzeba bowiem nie tylko pamiętać, że funkcjonowali oni w ramach dwóch odmiennych ideowo nurtów polskiego socjalizmu (wuerenowskim i erpepeesowskim), ale mieć również na uwadze, iż niejednolite było nawet grono działaczy WRN. Jak bowiem zauważył Stefan Stępień, „część z nich stała jedną nogą w WRN, a drugą w RPPS” (Stępień 1998: 79), dlatego też stosunkowo łatwo odcinali się od swojej przeszłości i trafiali w szeregi nowo powstających komunistycznych organów władzy.

Bibliografia

- AAN: Biuro Personalno-Organizacyjne, sygn. 432.
 AAN: Kancelaria Cywilna Prezydenta. Krajowa Rada Narodowa, Karty personalne posłów, sygn. 308–349.
 AAN: Kancelaria Sejmu I kadencji, Kwestionariusze posłów, sygn. 470–471.
 AAN: Kancelaria Sejmu Ustawodawczego (1947–1952), Karty personalne i kwestionariusze posłów, sygn. 435–470.
 AIPN: Bu 01222/2680.
 AIPN: Bu 0397/247.
 AIPN: IPN Ld pf 10/754, t. 1.
 Kania D., 2010, *Falszywy bohater* (artykuł dostępny na stronie www.wprost.pl/ar/120205/Falszywy-bohater, on-line 11 lipca 2010).
My tu żyjemy jak w obozie warownym. Listy PPS – WRN. Warszawa – Londyn 1940–1945, 1992, red. O. Zaremba-Blatonowa, L. Ciołkoszowa, W. Czapska-Jordan, Londyn.
Słownik biograficzny działaczy polskiego ruchu robotniczego, 1987, t. 2, Warszawa.
 Stępień S., 1998, *Związek Parlamentarny Polskich Socjalistów w działalności prawodawczej Krajowej Rady Narodowej*, Lublin.
 Syzdek B., 1974, *Polska Partia Socjalistyczna w latach 1944–1948*, Warszawa.
Wspomnienie o Feliksie Mantlu, 2010 (artykuł dostępny na stronie www.lasko.webd.pl/tkop/mantel.htm, on-line 12 lipca 2010).

Anna Pięta-Szawara, THE GROUP PORTRAIT OF THE LEADERS OF POLSKA PARTIA SOCJALISTYCZNA (1944–1948)

Abstract

Polska Partia Socjalistyczna, called “reborn” by its supporters, and “licensed” or “false” by its antagonists, was created on 10th–11th September 1944, during a socialists’ conference held in Lublin (so-called 15th Congress of the PSP). The power elite in the party was made up of 57 people in total. It was a circle dominated by well educated men, mostly young and middle-aged, most of whom had been bound up with the party since the 1920s and 30s. On average, every second one of them was in the occupied country between 1939 and 1945, and only every eighth in the Soviet Union. Despite

this, one should not underestimate the influence of the so-called “natives” in the PSP elite, since they were functioning within two, ideologically different, streams of Polish socialism. That was why they found it relatively easy to sever links with their socialist past and made their way into the ranks of the newly created Communist authorities.

Key words: Polska Partia Socjalistyczna, the power elite, the Polish socialist movement, socialists